

## **„Kdyby domy uměly mluvit“ Budova vysoké školy chemicko-technologického inženýrství v Praze Dejvicích a architekt Severin Ondřej (1889–1964)**

**MILENA JOSEFOVIČOVÁ**

**“If houses could speak”:** The Building of the Chemical-Technological Engineering Institute in Prague-Dejvice and architect Severin Ondřej (1889–1964). In 1930s, at the time of its origin, the house built for the Czech Technical University Institute in the Prague quarter of Dejvice belonged to the most modern of its kind. This conclusion is backed up by a forgotten brochure published by one of its planners – architect Severin Ondřej – together with layouts and unique photos of the exterior and interior of the building.

**Key words:** Czech Technical University • building • chemistry • Prague • the 1st half of the 20th century • Severin Ondřej

Dvěma veřejným budovám, postaveným v meziválečném období v Praze Dejvicích na pozemcích určených pro budoucí vysokoškolský kampus, se vcelku spontánně začalo říkat „nová technika“, na rozdíl od areálu na Karlově náměstí, označovaném jako „stará technika“. První z realizovaných budov, uvedená do provozu počátkem 30. let, byla určena pro vysokou školu chemicko-technologického inženýrství. Upadlo téměř v zapomnění, že ji s Antonínem Englem projektoval Severin Ondřej (8. 1. 1889–8. 7. 1964), významný architekt, odborník na pozemní stavitelství a autor legendárních učebnic, ke kterým se stavební inženýři pro jejich vysokou technickou úroveň dodnes vracejí.<sup>1</sup>

Ondřej byl absolventem vysoké školy architektury a pozemního stavitelství Českého vysokého učení technického (dále ČVUT), II. státní zkoušku složil v roce 1912, roku 1917 se stal doktorem technických věd. Během studia pracoval v projekční kanceláři profesora Theodora Petříka (1882–1941) a získával zkušenosti s projektováním, statickými výpočty, s rozpočtem jak obytných, tak i zemědělských budov. Vykonával také architektonický a stavební dozor při adaptacích

---

<sup>1</sup> A. KNAPO. 70 rokov prof. Severina Ondřeja. *Architektúra ČSR*, roč. XVIII, 1959, č. 1, s. 45; L. VOTRUBA. Stručný historický vývoj Stavební fakulty ČVUT 1907–1995. Nепublikovaný strojopis, 1996.

památkových staveb. Ještě před koncem velké války dosáhl jmenování soudním znalcem pro pozemní stavby. Po vzniku Československé republiky se uplatnil jako stavební komisař a stavební rada na ministerstvu veřejných prací, v roce 1921 byl například pověřen správou přestaveb Rudolfiny, bývalého akademického gymnázia a budov bývalé zemské sněmovny pro poslaneckou sněmovnu a senát Národního shromáždění.<sup>2</sup>

Slibně se rozvíjela i Ondřejova akademická kariéra – ve 32 letech, v roce 1921, byl na ČVUT jmenován mimořádným a o šest let později, v roce 1927, řádným profesorem pozemního stavitelství. Opakovaně zastával tehdy roční funkce děkana či proděkana. Ve 20. letech působil jako znalec též v Masarykově akademii práce<sup>3</sup> a přispíval do odborných časopisů *Architektonický obzor*, později *Architekt*, *Zprávy veřejné služby technické* či *Zemědělský archiv*. V roce 1921 vydal knihu *Používání betonu při stavbě zdí budov*, zde poprvé přehledně sepsal a zhodnotil různé tvárnice stavby. V roce 1932 vyšlo první vydání knihy *Stavba domu v praxi*, v níž postuloval zásady řádného vypracování úvodního i stavebního projektu, jakož i prováděcích výkresů, takže se jako první systematické zpracování tématu mechanizace a stavební výroba stala základem normy *ČSN Stavební plány* a dočkala se dalších vydání.<sup>4</sup> Za blahopřání od tehdejšího rektora ČVUT profesora Vojtěcha Kaislera k padesátinám v lednu 1939 Severin Ondřej poděkoval slovy: „Snažil jsem se vykonávat vždy své povinnosti podle svých sil co nejlépe a přispět také jako profesor – architekt k uskutečnění novostaveb našeho vysokého učení.“<sup>5</sup>

Vzhledem k tomu, že ve svém profesním životě se v průběhu času stále více věnoval pedagogické a výzkumně-publikační činnosti, lze právě budovu vysoké školy chemicko-technologického inženýrství z let 1926–1933 považovat za jeho nejvýznamnější realizaci.

Jak ve 20. letech počet studentů ČVUT v Praze strmě stoupal, aby se posléze na čas ustálil okolo 5 tisíc, prostorová situace se stávala zcela neudržitelnou.<sup>6</sup>

<sup>2</sup> *Program Českého vysokého učení technického v Praze na studijní rok 1930–1931*. Praha, ČVUT, 1930, s. B6.

<sup>3</sup> Masarykův ústav a Archiv AV ČR, fond Masarykova akademie práce, inv. č. 336.

<sup>4</sup> Archiv ČVUT, osobní spis Severina Ondřeje (č. 139). Podle vlastních údajů na přihlášce do Syndikátu českých spisovatelů z roku 1947 publikoval časopisecky od roku 1913 a vydal 6 odborných monografií.

<sup>5</sup> Archiv ČVUT, tamtéž, dopis z 10. 1. 1939.

<sup>6</sup> Počet zapsaných studentů kulminoval v roce 1922 na čísle 6820, v letech 1923–1934 se zapisovalo mezi 5 až 6 tisíci studentů, po velké depresi v letech 1935–1939 došlo

Všech jeho tehdejších sedm součástí – v dobové terminologii „vysokých škol“<sup>7</sup> sídlilo v 9 vlastních budovách a ve 30 nájemních domech. Z vlastních budov byla největší tzv. stará technika na Karlově náměstí, postavená podle plánů Josefa Ulmanna v roce 1870. Ondřej sice ve své publikaci<sup>8</sup> uvádí, že v 80. letech 19. století se v této lokalitě uvažovalo o stavbě dalších budov podle návrhů architektů Jana Machytky (1844–1887) a Františka Schmoranze (1845–1892)<sup>9</sup> či prof. Josefa Schulze (1840–1917) a prof. Jířího Pacolda (1834–1907), k jejich realizaci však nedošlo. Až o desítky let později byl v roce 1906 na nádvoří dostavěn fyzikální a elektrotechnický ústav, v roce 1912 pak chemický ústav v Trojanově ulici. Ve stejné době vznikly z popudu prof. Josefa Bertla (1866–1955) a prof. Theodora Petříka propočty dokazující, že zbývající prostor na Karlově náměstí by nemohl ani při maximálním zastavění pokrýt potřeby techniky dimenzované tehdy na 2500 posluchačů. Začalo se proto hledat nové umístění, přičemž bylo prozkoumáno až 19 lokalit, z nichž se jako nejvhodnější jevila letenská pláň. Studie celkového zastavění Letné, nejen areálem vysokých škol, vypracoval během let 1914–1919 Antonín Balšánek (1865–1921) v 10 alternativách.<sup>10</sup>

Po změně poměrů a za rostoucího zájmu o studium v Československé republice se nespokojenost s neutěšenou prostorovou a materiálovou vybaveností vysokých škol dále vyhrcovala. Stavební problémy ČVUT patřily tehdy nejen k nejčastěji projednávaným otázkám na zasedáních senátu školy, ale často se také stávaly předmětem četných kritik veřejnosti i tisku. Shoda panovala snad jen v tom, že by nové budovy neměly být rozptýlené v různých částech města nebo umístěné na tehdejší periferii Prahy. V tomto smyslu koncipovali rektori obou českých vysokých škol v roce 1922 svou žádost, kterou adresovali Národnímu shromáždění. Vycházeli ze starších Balšánkových návrhů na zastavění letenské pláně od Čechova mostu budovami pro techniku i univerzitu, které by tvořily ucelenou vysokoškolskou čtvrť. Po bouřlivých diskusích padla nakonec volba na nezastavěný prostor ve vznikajících Dejvicích, kde dostatečně velké parcely

---

k poklesu na předválečný stav, tedy do 3 tisíc. *Česká technika*. Praha, ČVUT, 2002, s. 94–100.

<sup>7</sup> Vysoká školy: 1. inženýrského stavitelství, 2. architektury a pozemního stavitelství, 3. strojního a elektrotechnického inženýrství, 4. chemicko-technologického inženýrství, 5. zemědělského a lesního inženýrství, 6. speciálních nauk, 7. obchodní.

<sup>8</sup> S. ONDŘEJ. *Novostavba Vysoké školy chemicko-technologického inženýrství v Praze – Dejvicích*. Praha, vlastním nákladem, 1933, s. 3.

<sup>9</sup> Viz <http://www.architektenlexikon.at/de/1176.htm>, staženo 20. 11. 2014. V životopisech obou spolupracujících architektů se tyto návrhy mezi jejich díly nevyskytují.

<sup>10</sup> S. ONDŘEJ. *Novostavba Vysoké školy chemicko-technologického inženýrství*, c. d., s. 4.

patřily pražské obci, takže stát je mohl koncem roku 1923 levně odkoupit.<sup>11</sup> Základní kámen byl položen 21. června 1925 a začalo se stavět podle urbanistického konceptu a následných regulačních a zastavovacích plánů Antonína Engela.<sup>12</sup> Bylo tak předem pevně dáno, že podoba proponovaných 10 bloků bude jednotná – dvě až tři patra s vysokým suterénem, předepsanou úrovní přízemí, I., II. i III. patra a sedlovou střechou. Antonín Engel stanovil rovněž hlavní zásady vnější architektury, tedy přesné řešení rizalitů, vchodů, říms a dalších detailů, i když při realizaci na konečné podobě spolupracoval s projektantem bloku.<sup>13</sup>

V roce 1926 se začalo podle prováděcího projektu Severina Ondřeje se stavbou budovy určené pro vysokou školu chemicko-technologického inženýrství. Původně měl pro chemii projektovat dva bloky – jeden (realizovaný) byl zamýšlen pro umístění technologických ústavů,<sup>14</sup> ve druhém (nerealizovaném) se měly nacházet ústavy obecných disciplin.<sup>15</sup> Kromě toho bylo třeba do budov umístit čtyři velké (amfiteatrální) posluchárny, pět výzkumných ústavů, příruční knihovnu, děkanát, spolkové místnosti posluchačů s čítárnou, šatny, koupelny, byty vrátných a zřízenců, ústřední destilaci vody, strojovnu pro stlačený vzduch, pro vakuum a další. Ze stavby bloku určeného pro ústavy obecných disciplin nakonec sešlo, zprvu se zvažovalo jejich ponechání na stávajícím místě v chemickém ústavu v Trojanově ulici poblíž Karlova náměstí, kde by se po přestěhování technologických ústavů do Dejvic uvolnilo mnoho místností a laboratoří, které by bylo možné nově využít. Během roku 1925 také došlo při projektování k řadě

<sup>11</sup> V. LOMIČ. *Vznik, vývoj a současnost ČVUT v Praze. Publikace k 275. výročí školy*. Praha, SNTL, 1982, s. 81–82.

<sup>12</sup> M. JOSEFOVIČOVÁ. Příběh prázdného pozemku. Nedokončené dílo Antonína Engela. *Dějiny a současnost*, XXXI, 2009, č. 10, s. 24–27.

<sup>13</sup> S. ONDŘEJ. *Novostavba Vysoké školy chemicko-technologického inženýrství*, c. d., s. 5.

<sup>14</sup> Blok č. 5, ústavy: 1. metalurgie; 2. cukrovarnictví a výroby uhlohydrátů; 3. potravinářství a chemické technologie potravin; 4. technické mikroskopie a zbožiznalství; 5. sklářství, keramiky, technologie a zkoumání staviv; 6. anorganické chemie; 7. praktické fotografie; 8. technologie látek výbušných a trhací techniky s technologií organických látek; 9. chemie kvasné a mykologie; 10. technologie paliv a svítiv; 11. technologie vody; 12. chemie a chemické technologie dřeva; 13. technologie tuků a olejů; 14. soudní chemie.

<sup>15</sup> Blok č. 7, ústavy: 1. obecné chemie organické a cvičení v chemii organické; 2. obecné experimentální chemie anorganické; 3. fyzikální chemie; 4. analytické chemie; 5. pro zkoušení potravin; 6. k přípravě chemických experimentů a vyučování chemii na středních školách; 7. cvičení v anorganické chemii; 8. pro užitou botaniku; 9. mineralogicko-petrografický. Viz S. ONDŘEJ. *Novostavba Vysoké školy chemicko-technologického inženýrství*, c. d., s. 5.



změn a úprav plánů na základě konzultací s patnácti přednosty ústavů a podle jejich různorodých přání. Každý ústav tvořil vždy samostatný celek složený z místnosti profesora (kabinet, pracovna, laboratoř, jemné práce, váhovna) a ostatních (laboratoře posluchačů), na patře byly umístěny zpravidla čtyři ústavy. Veškeré instalace (kanalizace, voda, plyn, ostrá pára, tlakový vzduch, vakuum, elektrické kabely) byly soustředěny a umístěny v jednotlivých patrech nad sebou. Po důkladné analýze požadavků, kladených na objekt s chemickými laboratořemi, byla zvolena zděná cihelná stavba se stropy ze železobetonu. Protože se počítalo s rozvojem vědy i výuky a z toho plynoucími stavebními úpravami, nebyly například pro rozvody použity příčky nebo existovala místa pro případné další dveře, kdyby došlo ke změně dispozice.<sup>16</sup>

Těsně před dokončením se ukázalo, že bude třeba do dejvické novostavby umístit i ústavy obecných disciplín z Trojanovy ulice. V průběhu stavby začal počet studentů klesat a navíc ze strany investora (státu) narůstal tlak na šetření.<sup>17</sup> Projektant se musel vypořádat s nepříjemnou komplikací – umístit do téměř hotové novostavby všechny ústavy obecných disciplín.

Realizované rozmístění vypadalo v roce 1931 tak, že v suterénu se nacházely hrubší laboratoře a pracovny, dílny, místnosti pro stroje, skladiště, byty vrátných, cukrovarnické muzeum, pokusný „cukrovárek“ a „lihovárek“, transformační stanice. V přízemí byly umístěny: Ústav technologie látek výbušných a trhací techniky s technologií organických látek; Ústav sklářství, keramiky, technologie a zkoušení staviv; Ústav metalurgie a metalografie;<sup>18</sup> Ústav anorganické chemie; Ústav anorganické technologie se stanicí tovární výroby lučebnin. Kromě toho zde byla i malá posluchárna (pro 70 osob) a v mezipatře pak velká (pro 144 osob) se dvěma přípravny. První patro obsadily ústavy: technologie paliv a svítiv; chemie kvasné a mykologie; analytické chemie II.; cukrovarnictví a výroby uhlohydrátů; fyzikální chemie. Zde při hlavním schodišti byly místnosti děkanátu, zasedací síň profesorského sboru a příruční knihovna. V mezipatře se nacházela druhá velká posluchárna.

Ve druhém patře sídlily ústavy: potravinářské chemie a chemické technologie potravin; technické mikroskopie a zbožiznalství; obecné chemie experimentální; analytické chemie I.; místnosti II. státní zkoušky, spolku posluchačů se školní knihovnou a čítárnou, malá posluchárna (pro 56 osob). Ve třetím (částečném)

<sup>16</sup> S. ONDŘEJ. *Novostavba Vysoké školy chemicko-technologického inženýrství*, c. d., s. 10.

<sup>17</sup> M. JOSEFOVIČOVÁ. *Příběh prázdného pozemku*, c. d., s. 25.

<sup>18</sup> S. ONDŘEJ. *Novostavba Vysoké školy chemicko-technologického inženýrství*, c. d., s. 11. Tyto tři ústavy měly značný počet suterénních místností, se kterými byly spojeny zvláštními dvouramennými schodišti tak, aby tvořily uzavřený celek.

patře našly umístění ústavy: praktické fotografie; mineralogie a petrografie; metodiky a vyučování chemie; soudní chemie.

Na vnitřním zařízení a vybavení se také muselo šetřit, ministerstvo nemilosrdně škrtilo vše, co chápalo jako „zbytečné“. Severin Ondřej popisuje, že navrhoval vesměs dubový nábytek v účelných jednoduchých typech, jednak aby se výroba zlevnila, jednak aby se dal různě kombinovat a přesouvat. Pro každou místnost byl zpracován podrobný přehled použitého zařízení, plán rozmístění a zakreslení všech instalací. Pro první rozsáhlý projekt tohoto typu v ČSR bylo třeba souhrnem 250 plánů pro stavbu a 1250 plánů pro zařízení, které během několika let vypracovala Ondřejova soukromá projekční kancelář. Celkové stavební náklady činily 43,5 milionu korun při 180 270 m<sup>3</sup> obestavěného prostoru.<sup>19</sup> Stavební práce postupovaly pomalu, protože ministerstvo financí uvolňovalo prostředky ze státního rozpočtu tak líknavě, že stavební firma vyčerpala roční částku většinou už za 2 až 3 měsíce a po zbytek roku stavba stála. Budova chemie byla nakonec zprovozněna v roce 1931.<sup>20</sup>

Sám Ondřej zakončil svou vlastním nákladem vydanou „zprávu“ slovy: „Realizování návrhu této budovy, provedené jako první blok nové techniky, bylo spojeno s velikými a zcela neobvyklými obtížemi, a to nejen pro neobyčejnou složitost stavebního programu a pro speciální požadavky vnitřního zařízení chemických ústavů, ale zejména proto, že v tomto případě bylo nutno vyhovět požadavkům a přáním 15 přednostů ústavů, tolikéž jejich zástupcům, různým komisím, třem kompetentním ministerstvům, zemskému úřadu, stavební správě atd. Kromě toho třeba uvážit značné omezení působnosti projektantovy regulačním a zastavovacím plánem, dále danými zásadami vnější architektury, předepsané v zájmu jednotné výstavby celého komplexu budov ČVUT. Také dodatečným umístěním všech ústavů vysoké školy chemicko-technologického inženýrství do novostavby se úkol projektantův zajisté značně zkomplikoval.“<sup>21</sup>

Jak známo, z celého původního Engelova záměru se následně do okupace „stihl“ realizovat v letech 1929–1937 už jen blok č. 3 pro vysokou školu zemědělského a lesnického inženýrství, a to podle prováděcího projektu Theodora Petříka z roku 1926.<sup>22</sup> Jak již bylo uvedeno, výstavbu areálu neblaze poznamenaly důsledky velké deprese již na začátku 30. let, protože státní orgány prosazovaly stále tvrdší úspornost a financování proto vázlo. Počátkem roku 1933 senát ČVUT opakovaně požadoval, aby stavební práce pokračovaly a aby ministerstvo

<sup>19</sup> S. ONDŘEJ. *Novostavba Vysoké školy chemicko-technologického inženýrství*, c. d., s. 24.

<sup>20</sup> M. JOSEFOVIČOVÁ, *Příběh prázdného pozemku*, c. d., s. 26.

<sup>21</sup> S. ONDŘEJ. *Novostavba Vysoké školy chemicko-technologického inženýrství*, c. d., s. 25.

<sup>22</sup> Dnes sídlo rektorátu ČVUT, ústavů VŠCHT a ČVUT.

financí opatřilo dostatek prostředků k urychlenému postupu. K neutěšené situaci se otevřeným dopisem vyjádřila rada hlavního města Prahy a státním orgánům ostře vytkla, že pozemky, které levně státu před lety prodala, stále leží ladem, takže náměstí zůstává nedokončeno, ovšem veřejnost vinila ze stagnace pražskou obec.<sup>23</sup> Nicméně tyto spory ztratily na významu vzhledem k politickému vývoji na konci 30. let a jeho tragickému vyústění v rozbití Československé republiky.

Ve čtvrtek 16. listopadu 1939 probíhal běžný akademický provoz, nikdo netušil, že druhý den „němečtí vojáci v plechových přilbách a s bodáky nasazenými na ručnicích“<sup>24</sup> znemožní přístup do budov a ústavů vysokých škol. Podle Hitlerova rozkazu z 15. listopadu 1939 byly české vysoké školy, vědecké ústavy a koleje uzavřeny na tři roky. Říšský velitel SS Heinrich Himmler pověřený provedením rozkazu nařídil, že jejich budovy mají být primárně použity pro potřeby jednotek SS. V roce 1942 se ukázalo, což česká veřejnost správně tušila, že znovuotevření českých vysokých škol bylo odloženo na neurčito, i když nacistická úřední místa použila sebeutvrzovací eufemismus „po skončení vítězné války“.

Podle poválečných svědectví se bezprostředně po obsazení škol v Dejvicích objevily stěhovací vozy a cenné kusy inventáře z pracoven profesorů a kanceláří, především zánovní elegantní nábytek, byly nakládány a odváženy neznámo kam. Když po dvou měsících zaměstnanci získali povolení ke vstupu, aby si odnesli svůj osobní majetek, zjistili, že zmizely knihy, umělecké předměty, obrazy, koberce, fotografické přístroje, stopky i jiné drobnosti. V mnoha místnostech byly dokonce vytrhány vodovodní, plynové a elektrické instalace nebo radiátory, podlahy napuštěny olejem či dehtem, když byly využívány pro vojenský lazaret.<sup>25</sup>

Totálně vyprázdněny a rozkradeny byly místnosti také mnoha chemických ústavů – praktické fotografie ve III. a IV. patře, barvářské a chemické technologie textilního průmyslu, sklářství a keramiky, chemické technologie organických látek a výbušnin, analytické chemie I., pro užitou botaniku, technickou mikroskopii a nauku o zboží. Mineralogický ústav ve II. patře dvorního křídla nashromáždil krásné a hodnotné sbírky, které zmizely i se zařízením, na svém místě zůstal prý jeden stůl s lampou.<sup>26</sup> Ústav chemické metalurgie a metalografie v přízemí

<sup>23</sup> M. JOSEFOVIČOVÁ, Příběh prázdného pozemku, c. d., s. 24.

<sup>24</sup> *České vysoké učení technické v Praze 1938–1945*. Praha, ČVUT, 1948, s. 64.

<sup>25</sup> Podrobný seznam všech prostor ČVUT a jejich nového využití z 3. 12. 1942 viz *Verzeichnis der Gebäude der geschlossenen tschechischen Technischen Hochschule und ihre jetzige Verwendung*. Srov. M. JOSEFOVIČOVÁ, Osudy zabaveného majetku Českého vysokého učení technického v letech 1939–1945. *Dějiny věd a techniky*, XL, 2007, č. 4, s. 209–227.

<sup>26</sup> *České vysoké učení technické v Praze 1938–1945*, c. d., s. 65.

Němci přebudovali na „Institut für Kohleforschung“. Zmizela přitom také vzácná sbírka mezinárodních standardů. V Ústavu chemické technologie potravin a nauky o potravinách zůstaly po okupaci holé stěny, zničena byla i okna a dveře. V přístrojích, sbírkách, knihách, učebních pomůckách byly ztraceny výsledky práce za 25 let. Prostory po Ústavu toxikologie, soudní chemie i mikroskopie ve III. patře obsadil přísně střežené utajované pracoviště, ironicky Čechy označované jako „Luftamt“, na kterém probíhala meteorologická pozorování, výroba vzduchových sond a miniaturních automatických vysílaček pro letce. Vojáci zde postavili rozměrný aerodynamický tunel ke zkoušení konstrukcí letadel, dále přístroje k výrobě a následnému testování jinovatky a námrazy na letadlech a jiné. Němci tady do posledních dní kladli odpor, v prostorách dílen se skrývali příslušníci SS a Hitlerovy mládeže. Na nároží Zikovy a Studentské ulice ještě 9. května 1945 bojovaly skupiny SS s Rudou armádou, následky dělových zásahů i kulometné palby byly devastující,<sup>27</sup> ostatně stopy na fasádě jsou patrné dodnes.

V I. patře se nacházel Ústav cukrovarnictví a technologie škrobu, odsud zmizely jak různé přístroje, mikroskopy, sbírka skleněných předmětů, veškeré nákresy a diagramy pro přednášky, cenné chemikálie, historické sbírky, tak 28 pracovních stolů pro posluchače. Za největší ztrátu byl považován zánik cukrovarnického muzea umístěného ve druhém dvoře ve zvláštních pavilonech; byly tu uloženy historicky cenné předměty z výstav národopisné, jubilejní a živnostensko-obchodní komory, jakož i kompletní funkční miniaturní model cukrovaru.<sup>28</sup>

Paradoxně se svědectví o nesmyslné devastaci chemických ústavů zachovalo i z německé strany. Jak konstatoval německý komisař pro uzavřenou českou vysokou školu chemicko-technologického inženýrství a profesor na chemickém odboru (fakultě) Německé vysoké školy technické<sup>29</sup> v Praze Konrad Bernhauer (1900–1975) ve své situační zprávě za únor 1940, „znovuotevření českých vysokoškolských ústavů pod zodpovědným německým vedením, jak by si žádalo plnění hospodářsky významných úkolů“, nepřipadá v úvahu, protože stále více prostoru nárokují pro své ubytování jednotky SS, které mají přednost. Stěžoval si, že kvůli „politováníhodnému“ chování jednotek SS a nevhodnému uskladnění byl opakovaně poškozen nebo zničen cenný vědecký inventář, což považoval za smutné, protože ústavy německé techniky současně trpěly nedostatkem moderního vybavení a různá laboratorní zařízení už v průběhu války nebyla běžně k dostání. Při inventární kontrole v uzavřených ústavech, kterou prováděl

<sup>27</sup> Tamtéž, s. 67.

<sup>28</sup> Tamtéž, s. 67.

<sup>29</sup> M. JOSEFOVIČOVÁ. *Německá vysoká škola technická v Praze 1938–1945*. Disertační práce na PedF UK. Praha, 2011, 236 s.

německý komisař za přítomnosti a s pomocí bývalých českých zaměstnanců, vyšlo najevo, do jaké míry jednotky SS a další ozbrojené složky stačily zpusťošit prostory, které zabraly před několika měsíci.<sup>30</sup> Představitelům německé techniky sice nebylo lhostejné, že vzácné vědecké přístroje, zařízení nebo odborná literatura ležely neodpovídajícím způsobem a nedostupně uskladněny na různých místech po Praze, ovšem jen proto, že sami se potýkali s velkým nedostatkem prakticky všeho potřebného pro výuku a výzkum. Vrcholem absurdní situace bylo Bernhauerovo konstatování, že podobné chování ze strany Němců musí na Čechy působit jako „negativní kulturní propaganda“.<sup>31</sup> Teprve po roce čekání umožnil státní sekretář K. H. Frank německým vysokým školám v protektorátu využít byt' menší část inventáře uzavřených českých vysokých škol pro jejich potřeby.

K devastaci a rozchvácení majetku nedošlo v celé budově chemie náraz, ale postupně během okupace. Ústav obecné chemie experimentální zůstal dlouho nedotčen, až koncem války byly odmontovány a odvezeny pracovní stoly, veškeré instalace vody, páry, plynu, vakuové potrubí, stlačený vzduch, elektrické rozvody dány na válečnou sbírku kovů. Dřevo ze skříní posloužilo na výrobu beden pro zasilání věcí do říše. Také Ústav chemie kvasné a mykologie sloužil svému původnímu účelu, ovšem v rámci chemického odboru Německé vysoké školy technické pod vedením zmíněného Konrada Bernhauera.<sup>32</sup> Po osvobození zajišťovala dejvické budovy „nové techniky“ Revoluční garda se zaměstnanci a členy Studentské legie. Problém vznikl s postupem sovětské armády, která zabrala část budov včetně vnitřního vybavení jako válečnou kořist, neboť je považovala za německá kasárna. Naštěstí věc se podařilo brzo vysvětlit a budovy vrátit původnímu účelu. Poválečná analýza škod chemických ústavů dospěla k číslu 22 miliónů korun.<sup>33</sup>

Severin Ondřej byl po násilném uzavření vysokých škol 17. 11. 1939 jako ostatní pedagogové poslán na „dovolenou s čekatelným“, na své místo se vrátil až v červnu 1945. Měl štěstí, že právě jeho ústav patřil k těm nemnoha v budově vysoké školy zemědělského a lesního inženýrství v Dejvicích, jehož činnost bylo možno rychle obnovit v původních prostorách. Pracovníci se studenty vlastními silami uvedli zdevastované místnosti do použitelného stavu hned v květnu 1945. Pro poválečnou dobu byl charakteristický velký nárůst zájemců o studium a tudíž

<sup>30</sup> Národní archiv, fond 109 (Úřad říšského protektora – Státní tajemník u říšského protektora), sign. 109-6-72.

<sup>31</sup> Tamtéž.

<sup>32</sup> *České vysoké učení technické v Praze 1938–1945*, c. d., s. 67.

<sup>33</sup> Tamtéž, s. 68.

i objemu výuky, proto se profesor Ondřej významně angažoval za reformy studia. V březnu 1948 schválila fakulní rada jeho návrh na zřízení dvou specializací na fakultě architektury a pozemního stavitelství, jednak architektury a urbanismu, jednak občanských staveb. Opět hojně publikoval, v letech 1946–1947 napsal učebnici *Uvedení do studia pozemního stavitelství*, kde prosazoval uplatnění všech zásad průmyslové výroby ve stavebnictví. V roce 1951 následovala práce *Zprůmyslněná výstavba budov*, v níž Ondřej jako jeden z prvních řešil problematiku socialistického stavebnictví, plédoval za zprůmyslnění na základě rozsáhlé typizace v projektech i konstrukcích. Přehledné a systematické zpracování dalšího tématu přinesla i publikace *Dřevěné konstrukce* z roku 1952. Nejrozsáhlejším dílem, na kterém spolupracoval s Antonínem Skrbkem (1905–1985), se stala třídílná učebnice *Stavitelství o konstrukcích pozemních staveb a technickém zařízení budov* z roku 1954.<sup>34</sup> Od počátku 50. let vedl nejen katedru, ale v roce 1955 se stal proděkanem své fakulty pro vědecko-výzkumnou činnost. Podílel se také na řešení různých úkolů v komisích ČSAV. S ohledem na celoživotní práci a vědecký přínos mu byla v roce 1956 udělena nová vědecká hodnost doktora (technických) věd bez obhajoby. Oceněním jeho zásluh *sui generis* bylo udělení výjimky, na jejímž základě mohl pedagogicky dále působit i po dosažení 70 let věku.<sup>35</sup>

V ministerském přehledu investičních akcí z března 1968 se počítalo se zahájením další etapy výstavby ČVUT v roce 1972. Ta měla zahrnovat rektorát s aulou a knihovnou, vědecké ústavy, adaptaci objektů VŠCHT, tehdy z části pronajatých stavební fakultě. Do budoucna se uvažovalo o dislokaci VŠCHT na okraj města, a to hlavně kvůli nebezpečnosti chemického provozu v hustě obydlené čtvrti, takže všechny budovy v Dejvicích mělo získat ČVUT.<sup>36</sup> Tento záměr se nepodařilo uskutečnit, naopak delimitacemi a rozdělením majetku po roce 1989 došlo k tomu, že obě staré budovy „nové techniky“ patří do majetku VŠCHT.

## Summary

Teachers and student of the chemical disciplines enjoyed new offices, laboratories, and classrooms in the so called „new technique“ (meaning the new building of the Czech Technical University) in Prague-Dejvice for only few short years. The

<sup>34</sup> A. KNAPO, 70 rokov prof. Severina Ondřeja, c. d.

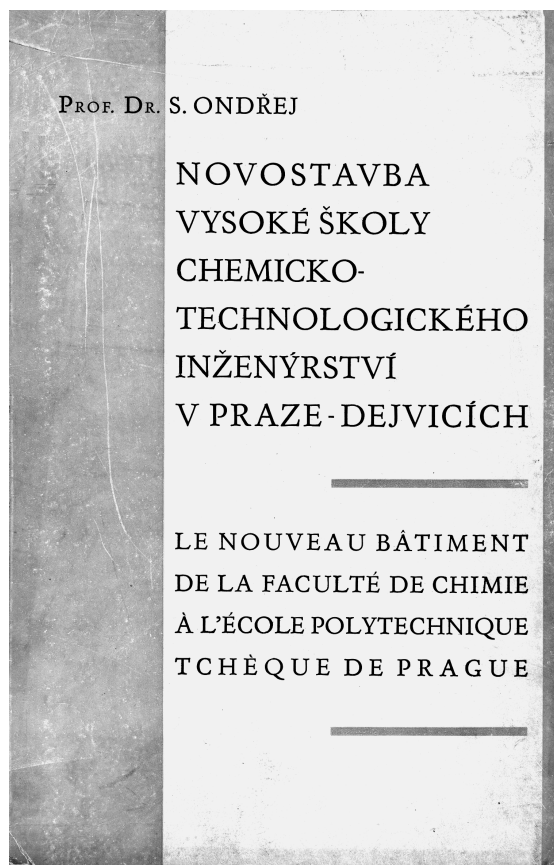
<sup>35</sup> Archiv ČVUT, osobní spis Severina Ondřeje (č. 139). Dopis proděkana FA a PS rektorátu ČVUT z 2. 4. 1958.

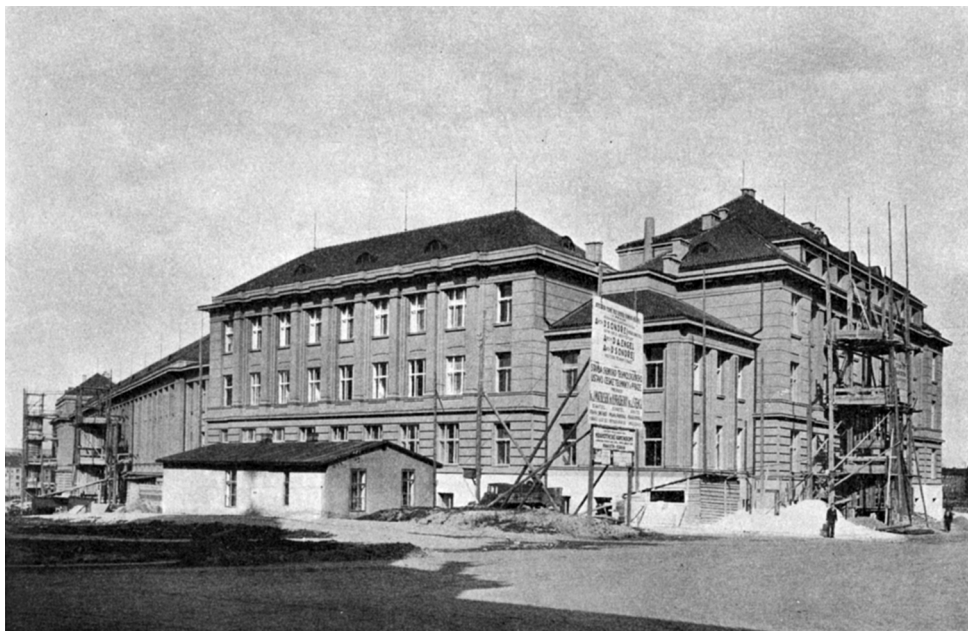
<sup>36</sup> Archiv ČVUT, Investiční výstavba vysokých škol v ČSSR v letech 1971–1980, zpráva ministerstva školství, březen 1968.



fate of the building was so dramatic after its confiscation by the Nazi officers in November 1939 that the original equipment was not preserved. Thanks to old photos and drawings from one forgotten brochure, it is possible to get an idea of the circumstances of its construction. On the other hand, the degree of devastation and the losses determined after the end of war give evidence of the barbaric approach of the occupants to the confiscated property of Czech universities.

Author's address:  
Masarykův ústav a Archiv AV ČR  
Gabčíkova 10, 182 00 Praha





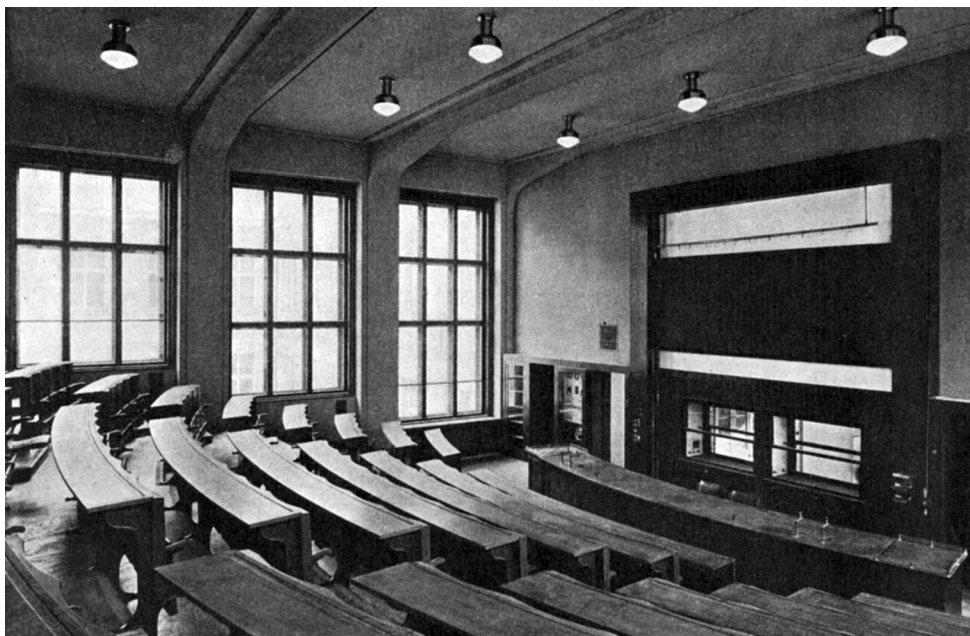
Pohled na druhý hlavní vchod novostavby na jižní straně od nového semináře



Pohled na cukrovarnické muzeum, situované ve dvoře



Předschodí v I. patře u hlavního schodiště



Velká amfiteatrální posluchárna se 144 sedadly

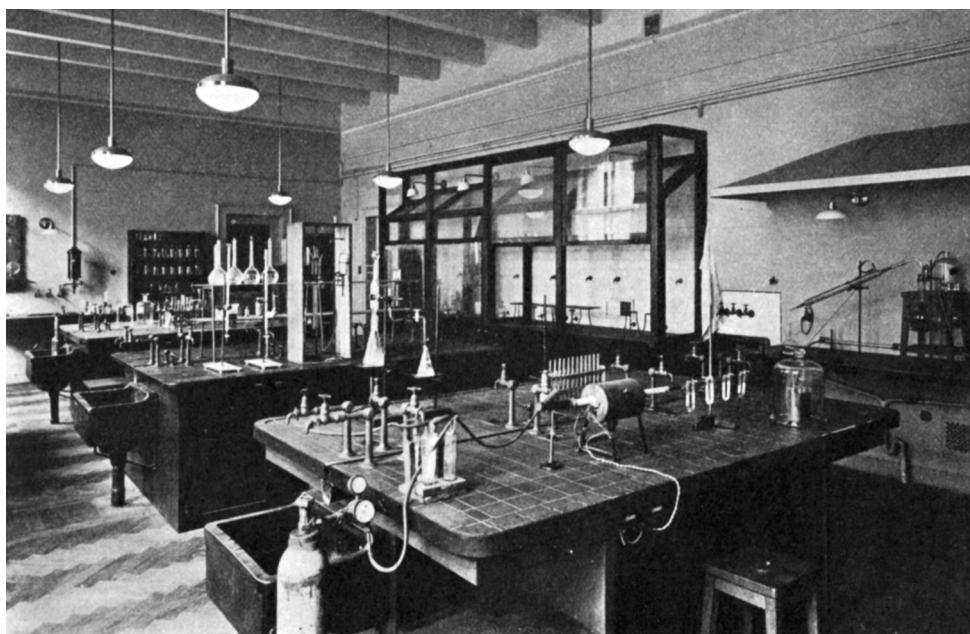




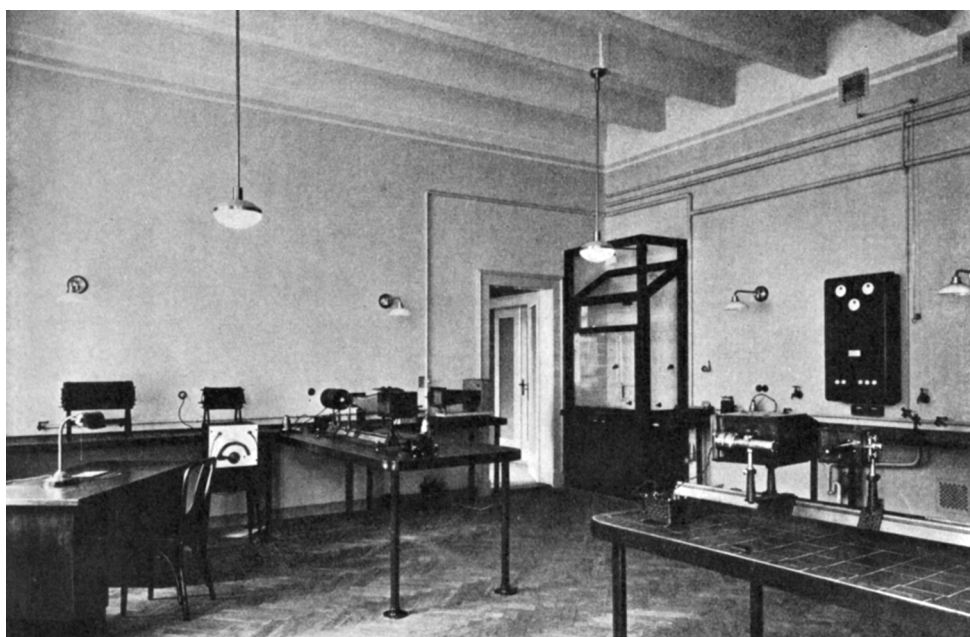
Kabinet profesorův spojený s knihovnou



Etážová knihovna posluchačů



Laboratoř posluchačů metalografie



Laboratoř posluchačů metalografie